

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

על דוד ואבישג

- סנהדרין כב, ע"א -

הרב יובל שרלו | ראש ישיבת ההסדר 'אורות שאול'

אמר רב יעקב א"ר יוחנן: אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה. מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך, ואסורה לאדניה דהדיזט הוא. אבישג מאי היא? דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתיב ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו. אמרה נינסבן אמר לה אסירת לי אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט. אמר להו קראו לי לבת שבע וכתיב ותבא בת שבע אל המלך החדרה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות.

נקודות המוצא

יש לראות בסוגיות אלו הזדמנות עצומה לעסוק בנושאים חשובים ומגוונים. הן מאפשרות לנו להבין כיצד קראו חז"ל את התנ"ך, כיצד אנחנו עצמנו צריכים לקרוא את דברי חז"ל, וכיצד לגשת לתחומי העריות המורכבים מתוך קדושה וצניעות.⁴² הן מאפשרות לנו ללמוד על עומק דמותם של גדולי ישראל, ובנושא הנידון – על גודל דמותו של דוד המלך. לאור הנחות אלה נראה לי שהלומד את מסכת סנהדרין צריך לעסוק גם בסוגיה של אבישג ודוד ולא לדלג עליה.⁴³

42. ראה על כך מאמרי 'לימוד צניעות בקדושה'.

43. במהלך דברי אפנה להרחבות שכתבתי במקומות אחרים (ניתן להקיש את שם המאמר בגוגל ולמצוא אותו).

הכתוב בתנ"ך עצמו

ארבעת הפסוקים הראשונים של ספר מלכים מעלים תמיהות רבות בלב כל הקורא אותם. העיקריות שבהן הן אלה: מפני מה פותח ספר מלכים בסיפור הזה, ובכלל מהי ההצדקה לפתיחת ספר חדש? מה טמון בהצעתם של העבדים, האם זו שיטה מקובלת דאז, או שהם פועלים כאן בצורה חתרנית, ומציעים הצעה שנושאת עמה מסר עוקץ לדוד המלך? האם דוד המלך הסכים לכך? אם כן, למה זה לא מופיע בפסוקים, ואם לא, כיצד כפו זאת עליו? מדוע המלך לא ידעה? האם הוא פעל כאן בדרך המצופה ממנו, או להפך: יש חריגות בכך שהמלך לא ידעה? נכון לקרוא עם התלמידים קודם כל את הפסוקים, להציע להם לשאול את כל השאלות האפשריות, ולבודד בעיקר את אלה המצוינות לעיל.

ההקשר הסוגייתי

הדיון בסיפור אבישג השונמית מובא פה כחלק מדיון הלכתי בעניין נשות המלך ופילגשיו. זו הזדמנות לדבר על נישואי מלכים בפרט, ועל 'נישואי אינטרס' במובן היותר כללי. לאמור: לעסוק בשני הממדים של הנישואין: הנישואין המוצגים בפרק א של ספר בראשית (נישואי "פרו ורבו"; נישואי לאה ויעקב, שנועדו למנוע את נישואיה לעשו), והנישואין המופיעים בפרק ב ("לא טוב היות האדם לבדו", נישואי רחל ליעקב "באהבתו אותה").⁴⁴ המלכים התחתנו גם בנישואים פוליטיים, ובמובן מסוים המשניות במסכת כתובות מדברות על ההיבטים ה'עסקיים' של הנישואין בחיי כל אחד ואחד.

סיפור אבישג בנביא ומקומו בתחילת ספר חדש

ספר שמואל הוא ספר ביניים: בין שופטים למלכים. יש בו ארבע דמויות עיקריות: עלי, שמואל, שאול ודוד. ארבעתם אינם רק שופטים, אך עדיין אינם מלכים. עלי ושמואל כבר אינם רק שופטים אלא קרובים למלוכה, ואילו שאול ודוד עדיין לא מלכים, כי עוד לא התקיים בהם "הוא וזרעו בקרב ישראל". סיפור אבישג מוביל להמלכת שלמה ולייסוד שושלת בית דוד, ובשל כך הוא מופיע בראש ספר חדש העוסק במלכים של ממש. עובדה זו מביאה את חז"ל לקרוא את הסיפור הזה בהקשר למלוכה.

44. הרוצה להרחיב בכך יוכל לקרוא במאמרי 'אשר בנו שתיהם את בית ישראל'.

הצעת העבדים

אנחנו לא מכירים מנהג של גיוס אישה כפתרון לקור הנובע מזקנה (רעיון ההתחממות בקירוב בשר כן מופיע, ראו קהלת ה', יא ועוד). הפרשנים כולם ראו בעצת עבדי דוד עצה ריאלית. השאלה היא מה היה המניע של העבדים. אפשרות אחת היא, שהם רצו 'לעקוץ' את דוד ולבזותו (כך יחשבו כל ישראל שהוא מחפש אישה צעירה יפה) בעקבות המתח שנוצר ביניהם ובינו על רקע פרשת אוריה החתי ובת שבע. חז"ל (ברכות סב, ע"ב) ראו את הקור עצמו כקשור לחטא: "ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלטי' (שמואל א כד, ד), אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם, שנאמר: 'המלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו' (מלכים א א, א)".

והמלך לא ידעה

קודם לעיסוק בשאלה מפני מה המלך לא ידעה, אפשר להאיר את דברי חז"ל בנימוק נוסף לכך שהמלך היה אמור לדעת אותה.

חז"ל מספרים לנו את הסיפור מנקודת המבט של אבישג. לדבריהם, אבישג מעוניינת בנישואין האלה, ומעוניינת שדוד יבוא עליה. מה ביקשה אבישג להשיג? ייתכן לבאר כך: בעיני רבים אין יורש ראוי לדוד. אמנון ואבשלום - אינם רלוונטיים; אדוניה - אינו ראוי; שלמה - בעייתי בעיני חלק מהאנשים בשל היותו בנה של בת שבע (איש לא ידע על ההבטחה לבת שבע). ממילא, אפשר שחז"ל ראו ברצונה להינשא לדוד את רצונה להעמיד ממנה את המלך הבא.

הדבר מסביר גם את סירובו של דוד: "והמלך לא ידעה". לא מחולשה נבע הדבר, לא משליטה של העבדים בו או מכל סיבה אחרת. דוד המלך סירב למעשה בגלל האיסור; בשל העובדה שהוא נמצא בעולם התיקון והתשובה: הן על חטא בת שבע והן משום רצונו להעמיד את המלוכה בהיתר.

נראה כי כך קראו חז"ל את הסיפור, כיוון שהם הכניסו בו את הפסוק: "קראו לי לבת שבע" (מלכים א א, כח). דווקא היא נקראה אליו, גם כדי להוכיח כי סירובו של דוד אינו נובע מחולשה ומזקנה, וגם כיוון שההבטחה לה היא העומדת ברקע. במילים אחרות, התנהלותו של דוד כאן מעידה על מעלתו. כנגד מה שעבדיו מנסים להעליל עליו, הוא מראה כעת כמה הוא נקי מקשר לא אפשרי עם אבישג הצעירה. במוזן זה, המעשה כולו מבטא את עולם התשובה והתיקון שבו מצוי דוד, ונראה כי מכאן לקוחים דברי רמב"ם (הלכות תשובה ב, א). משום ניקיונו המוכח,

הוא שראוי לייסד מלוכת עולמים, ולכן זה הסיפור הפותח את ספר מלכים ואת ראשית ייסוד מלכות בית דוד הנצחית.

ההזדמנות לעסוק במשמעויות הערכיות של הגמרא

בעקבות הדברים המופיעים בסוגיה זו בגמרא ראוי לבחון עם התלמידים כמה תחומים. תחום משמעותי אחד שניתן לבחון כאן קשור לנושא החטא, התשובה, התיקון, ההבטחה, ההמלכה וכדומה.

תחום שני הוא העניינים הגופניים שעולים מהסוגיה. זו ההזדמנות לדבר על הכפילות שבקשר שבין איש ואישה; על כך שבד בבד עם חיי האהבה יש לפעמים 'אינטרסים' שונים בחיי הנישואין, ואפשר לראות זאת לאורך התנ"ך כולו (רות ובעז, שמימשו את רצונם להעמיד שם, למשל)⁴⁵. ניתן להצביע על דרכם של חז"ל בבואם לעסוק בנושאים הקשורים בעריות: הם לא נמנעו מלטפל בנושאים אלה, אך לא ירדו לפרטים, אלא רק הביאו את הדרוש לסיפור (13 מפיות) כדי לשים בפי דוד המלך הוכחה לאמינות בעניין טענת כוחותיו. בנוסף, ניתן לדבר על כך שמקומו של הקשר הגופני בחיי הנישואין מושפע מגיל ומכות, ובהקשר זה לדון בשאלת תכונות האישה שעמה מעוניינים להינשא. מסוגיה זו אנו לומדים על המשמעויות המסגרתיות של הנישואין (קשר גופני; ירושת מלוכה), וממקומות אחרים – על ביטוייה הקשורים בפרק ב של ספר בראשית: האהבה, הקדושה והצניעות.

45. הערת עורך: להרחבה בנושא רות ובעז, ראו מאמרו של הרב אלגזי בחוברת זו.